

Nataša Mataušić, muzejska savjetnica, matičarka za povijesne muzeje i kulturno-povijesne zbirke

Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

Zagreb, 18. siječanj 2019.

IZVJEŠTAJ O IZVRŠENJU PROGRAMA MATIČNE DJELATNOSTI HRVATSKOGA POVIJESNOG MUZEJA za 2019. godinu

Hrvatski povijesni muzej matični je muzej prve razine za povijesne muzeje, odnosno povijesne i kulturno-povijesne zbirke. Poslovi matičnosti – prvenstveno stručni nadzor i stručna pomoć, tijekom 2018. godine obavljali su se sukladno odredbama članka 6., 7., 8., 9., i 10. *Pravilnika o načinu i mjerilima za povezivanje u sustav muzeja RH* (NN br. 120/02.) i *Pravilnika o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, te muzeja i galerija unutar ustanova i drugih pravnih osoba (...)* (NN. br 30/06.), u skladu sa *Strateškim planom Ministarstva kulture* i preporukama Hrvatskog muzejskog vijeća u cilju podizanja razine zaštite i očuvanja muzejskih zbirki.

Pod stručnim nadzorom podrazumijevao se pregled knjiga inventara (rukopisnih i elektroničkih zapisa) i svih drugih zakonom propisanih oblika vođenja dokumentacije o muzejskim predmetima kako bi se utvrdila kvaliteta (način) i kvantiteta (stupanj obrađenosti) te stanje muzejskih predmeta u spremištima i izložbenim prostorijama.

Program matične djelatnosti Hrvatskog povijesnog muzeja za 2018. godinu predvidio je u cilju unapređenja muzejskog stručnog rada i održavanje dokumentacijsko-informatičke radionice: *Izrada standardiziranog pojmovnika za osnovne elemente opisa u računalnoj obradi građe* i *Mogućnosti pretraživanja podataka u računalnoj obradi građe – primjer integriranog računalnog sustava M++*.

Sukladno prihvaćenom Programu rada matične djelatnosti HPM-a za 2018. godinu, realiziran je stručni nadzor u muzejskim institucijama na području Istarske županije:

1. Pomorskom i povijesnom muzeju Istre u Puli (1. listopad 2018.);
2. Narodnom muzeju Labin (2. listopad 2018.) i
3. Nacionalnom parku Brijuni (3. listopad 2018.).

1. Pomorski i povijesni muzej Istre u Puli

Pomorski i povijesni muzej Istre u Puli specijalizirani je muzej, regionalnog (županijskog) karaktera. Pravni je slijednik Muzeja revolucije Istre osnovanog 1955. godine. Smješten je u mletačkoj utvrdi, Kaštelu iz 17. stoljeća sagrađenoj za obranu, a adaptiranoj za potrebe Muzeja. Od 2011. Muzej upravlja i podzemnim tunelima „Zerostrasse“ u kojima organizira povremene, tematske izložbe iz prošlosti grada i Istre. Godine 2015. obnovljeno je i restaurirano austrijsko vodospremište u izložbeni prostor („Posjetiteljski centar Herman Potočnik Noordung) opremljen najsuvremenijom multimedijalnom i informatičkom tehnologijom u kojem se također održavaju povremene tematske izložbe. U sklopu Muzeja nalazi se i kuća fresaka u Draguču. Muzej ima stalni postav: „Ljekarna iz K.u.K Marinespital Apotheke“ (Mornarička bolnica iz druge polovine 19. stoljeća) s preko 600 izloženih predmeta. Muzej se financira sredstvima Županija s 50%, grada Pule s 5% i Ministarstva kulture. Svakako treba naglasiti da se Muzej financira i vlastitim sredstvima koja iznose 38% cjelokupnog iznosa. Muzej godišnje posjeti preko 70.000 posjetioca.

Muzej prikuplja, čuva, dokumentira, stručno i znanstveno obrađuje kulturno-povijesnu baštinu Istre (predmete kulturno-povijesnog, političkog, vojnog i etnografskog karaktera) od srednjeg vijeka do današnjih dana. Muzejska građa sistematizirana je u 18 zbirki s preko 100.000 muzejskih predmeta.

U Muzeju radi šest stručnih djelatnika, uključujući ravnatelja Gracijana Kušeca koji skrbi i o četiri muzejske zbirke i kolegicu koja je voditeljica Kuće fresaka u Draguču. U administrativno-tehničkom odjelu zaposleno je pet djelatnika: tajnica, spremač i spremačica koji su zaduženi i za prodaju karata i suvenira, te dva čuvara.

Stručni nadzor obavljen je u kulturno-povijesnim zbirkama Muzeja: Zbirka ordena, medalja, plaketa, diploma, pečata i grbova (607 predmeta), Zbirka oružja i vojne opreme (1.533 predmeta), Zbirka plakata, Zbirka starih razglednica (5.791 predmet), Zbirka pomorstva i brodogradnje (360 predmeta), Zbirka gradskog života (1.954 predmeta), Zbirka subgradskog života, 43 predmeta. Zbirka tiska, Zbirka zastava (162 predmeta), Zbirka značajnih ličnosti, (489 predmeta) Kartografska zbirka (234 predmeta) i Numizmatička zbirka. Sve zbirke, osim one značajnih ličnosti organizirane su po vrsti materijala. Rješenjem Ministarstva kulture RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine od 27. studenoga 2009. godine muzejska građa devet zbirki upisana je u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske (Lista zaštićenih kulturnih dobara) pod rednim brojem 4.295. Zbirka plakata, Zbirka tiska i Numizmatička zbirka ubrzano se stručno obrađuju i uskoro će biti pripremljene za

registraciju. Pregledom tiskanih kao i elektroničkih knjiga inventara muzejskih predmeta (vođene po zbirkama muzeja) nisu uočeni nikakvi veći propusti. Predloženo je da se tiskane knjige inventara zaključe ispod zadnjeg upisa.

Muzejska spremišta su pregledna i uredna, predmeti zaštićeni od eventualnog utjecaja prašine i insekata, te predstavljaju uzoran primjer organizacije muzejskog spremišta (po vrsti materijala) u izuzetno malom prostoru.

U vrijeme našeg dolaska u „Centru Herman Potočnik Noordung“ bila je postavljena izložba „Povijest boksa u Puli“, a u izložbenom prostoru upravo se zatvarala izložba „Sloboda narodu.“ Razgledale smo stalni postav mornaričke austrougarske apoteke koji trenutno nije u javnoj funkciji. Projekt pretvaranja tunela u izložbeno - galerijski prostor „Zerostrasse“ još nije dovršen iako se već u dijelu tunelskog kompleksa organiziraju povremene tematske izložbe i razne druge kulturne manifestacije. Nastavak rada na Idejnom projektu u sklopu programa „Strategija razvoja urbanog područja Pule, Operativni program Konkurentnosti i kohezija 2014-2020. –ITU mehanizam, koji koordinira Grad Pula, a u koji su uključeni PPMI i Ministarstvo kulture, obuhvaća daljnje radove na zaštiti i obnovi Kaštela. Predviđena je sanacija vanjskog plašta zidina, uređenje okoliša, te povezivanje utvrde i podzemnih tunela kako bi se izložbeno i multimedijски prezentirao austrougarski fortifikacijski sustav u Puli. U dvorištu Kaštela organiziraju se dobro posjećeni koncerti i filmske projekcije.

Na našu zamolbu ravnatelj PPMI-a uputio je poziv stručnim djelatnicima muzeja na području Istarske županije za prisustvovanje radionicama: *Izrada standardiziranog pojmovnika za osnovne elemente opisa u računalnoj obradi građe* i *Mogućnosti pretraživanja podataka u računalnoj obradi građe – primjer integriranog računalnog sustava M++*. Radionice su pripremile, održale i odgovarale na mnogobrojna pitanja prisutnih kolega i kolegica Jelena Balog Vojak, viša dokumentaristica i Zdenka Šinkić, viša informatičarka HPM-a. Radionicama su prisustvovali svi stručni djelatnici PPMI-a, te stručni djelatnici Narodnog muzeja Labin i Nacionalnog parka Brijuni (koji se bave muzejskom djelatnošću).

Pomorski i povijesni muzej Istre u Puli izrastao iz specijaliziranog Muzeja revolucije, svojom dobro utemeljenom sakupljačkom djelatnošću, organizacijom zbirki i muzejskih spremišta, vlastitom izložbenom i izdavačkom djelatnošću kojom prezentira različite teme Istarske i Hrvatske prošlosti, ugošćavanjem izložbi muzeja iz zemlje i inostranstva, javnim korištenjem prostora Kaštela za kulturno-umjetnička događanja, uključivanjem u Europske fondove i dobrim međuljudskim odnosima predstavlja izuzetan primjer muzejske prakse na našim prostorima.

2. Narodni muzej Labin, Labin

Narodni muzej Labin opći je zavičajni muzej osnovan 1960. godine. Danas djeluje u sastavu Pučkog otvorenog sveučilišta Labin. Smješten je u baroknoj palači Battiala Lazzarini sagrađenoj koncem 17. i početkom 18. stoljeća. Početkom 80-tih godina 20. stoljeća palača je temeljito rekonstruirana (radovi su trajali do 1994.). U sastavu Muzeja djeluje i Memorijalna zbirka Matije Vlačića Ilirika, ta Muzej vodi brigu i o Zbirci sakralnih umjetnina u crkvi Uznesenja Marijina. Muzej se bavi i galerijskom djelatnošću, te organizira izložbe. Novi stalni postav Narodnog muzeja otvoren je 2008. godine kao jedan od temeljnih projekata Projektnog tima manifestacije „Labin Art Republic“. Najatraktivniji dio stalnog postava svakako je prikaz labinskog ugljenokopa koji je realiziran uz pomoć „Istarskih ugljenokopa“ (1961.-1964.) u prizemnom i podrumskom dijelu zgrade u dužini od 150 metara s izvornim uporabnim predmetima. Muzej je financiran sredstvima lokalne uprave 85%, Ministarstva kulture 5% i vlastitim prihodima 10%. Godišnje ima oko 20.000 posjetitelja.

Muzej prikuplja, stručno obrađuje, čuva i prezentira građu koja se odnosi na povijest grada i okolice od rimskog razdoblja do suvremenih dana s posebnim naglaskom na rudarstvo i svakodnevni život rudara. Muzejska građa sistematizirana je u šest zbirki po vrsti materijala: Arheološka, Etnografska, Galerija slika, Kulturno-povijesna, Rudarska i Zbirka radničkog pokreta. U Muzeju rade tri stručna djelatnika: dva kustosa i jedan muzejski tehničar koji dio radnog vremena odrađuje i u Pučkom otvorenom sveučilištu. U sastavu muzeja nalazi se knjižnica i arhiv od kojih je knjižnica dostupna javnosti.

Stručni nadzor obavljen je u kulturno-povijesnim zbirkama: Kulturno-povijesnoj koja obuhvaća razdoblje od 1750. do 1990 godine sa 123 predmeta (namještaj, novac, satovi, razni uporabni predmeti), Rudarskoj s 215 predmeta od kojih je većina izložena u ambijentalnoj rekonstrukciji ugljenokopa) i Zbirci radničkog pokreta koja obuhvaća razdoblje od 1883. do 1945. godine sa 66 predmeta. Glavna inventarna knjiga (tiskana) jedinstvena je za sve zbirke Muzeja, ali brojevi ne teku u numeričkom slijedu već svaka pojedina zbirka započinje od rednog broja jedan s numeričkom oznakom zbirke (npr. Etnografska zbirka ima oznaku 2-IV/2). Predloženo je da se tiskana knjiga inventara zaključí, zbroje svi upisani predmeti i s upisom u računalnu inventarnu knjigu nastavi s jedinstvenom numeričkom oznakom. Za računalnu obradu muzejske građe Muzej koristi integralni informacijski sustav M++. Muzejske zbirke još nisu registrirane. Knjiga ulaska i izlaska predmeta se ne vode, te je naglašeno kako Muzej treba započeti s vođenjem sitih.

Muzejska spremišta su uz veliki trud kustosa i muzejskog tehničara dovode se u sustavni red. Tako je npr. muzejski tehničar sam osmislio i izradio police za smještaj slika. Spremišta su razmještena su na nekoliko mjesta unutar palače, a najveće je na tavanu. Organizirana su, koliko je to bilo moguće prema vrsti materijala.

Stalni postav obuhvaća sva tri kata palače. U ulaznom prostoru nalazi se lapidarij s kamenim spomenicima. Na prvom katu izloženi su predmeti koji svjedoče o važnijim događajima iz prošlosti grada (npr. Labinska republika), na drugom građanski život 19. stoljeća (npr. zbirka Giuseppine Martinuzzi), dok je na trećem prikaz radničkog pokreta i narodno-oslobodilačke borbe.

Muzej se u sastavu Radničkog, odnosno Pučkog otvorenog sveučilišta nalazi od 1978. godine. Samo je kratko vrijeme djelovao samostalno (od 1968. do 1978. godine). Ponovno osamostaljenje ustanove koja donosi samostalnost u odlučivanju u upravljanju sredstvima za djelatnost, odabiru projekata i načinu njihovog ostvarivanja zasigurno bi unaprijedio rad Muzeja i njegovih malobrojnih djelatnika koji su usprkos svim problemima koje donosi djelatnost unutar znatno šire i po obimu poslova raznolike ustanove (kino, auto škola...) uspjeli svoj rad, pa tako i Muzej učiniti transparentnim i prepoznatljivim na širem, a ne samo lokalnom području.

3. Javna ustanova Nacionalni park Brijuni

U sastavu Javne ustanove Nacionalni parki Brijuni (proglašeni nacionalnim parkom 1983. godine) u Pododsjeku za zaštitu kulturnih dobara odvija se sukladno zakonskim propisima i muzejska djelatnost. JU NPB financira se iz državnog proračuna odnosno preko Ministarstva za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Značajan dio prihoda ostvaruje i sama institucija koju godišnje posjeti preko 150 tisuća posjetioaca.

Kulturno-povijesni odjel ima 19 muzejskih i dvije dokumentacijske zbirke. Muzejske zbirke čine Etnografska zbirka, Memorijalna zbirka, Zbirka fotografija (1021 zapis) Zbirka hotelijerskog posuđa i pribora, uporabnih i ukrasnih predmeta, Zbirka nacrti i karata, Zbirka razglednica, Sportska zbirka, Zbirka tiskane građe i Zbirka zastava (246 zapisa) O zbirkama se brinu dvije kustosice i jedna djelatnica na stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa.

Stručni nadzor obavljen je u svim navedenim zbirkama, osim Etnografske. Klasičnih, tiskanih knjiga inventara, kao ni knjige ulaska i izlaska muzejskih predmeta nema (osim za Arheološku zbirku) jer je većina muzejskih zbirki formirana, popisana i sistematizirana nakon

2000. godine. Pokušali smo odgovoriti na mnoga pitanja koja se odnose na stručnu obradu muzejske građe u informacijskom sustavu M++. Do našeg posjeta sveukupno je upisano 7.705 zapisa. Sve navedene zbirke vode se od broja jedan uz različitu slovnu oznaku. Predložili smo uvođenje jedinstvene knjige inventara muzejskih predmeta, te izdvajanje dijela fotografija koje se odnose na djelatnost ustanove od muzejskih predmeta. Predložen je i dolazak muzejske dokumentaristice HPM-a u kraći boravak na otok kako bi se uspješno riješile postojeće nedoumice kod stručne obrade muzejskih predmeta, odnosno njihovog upisa u M++.

Pravih muzejskih depoa u kojima bi vladali propisani uvjeti zaštite građe koja se tamo čuva nema. Fotografije i razglednice su uredno pospremljene u bezkiselinske kutije i čuvaju se u metalnim ormarima u sobi za kustose. Raznovrsna druga građa, selektirana po vrsti materijala čuva se u dislociranim prostorijama. Prostorije su suhe i uredne (zahvaljujući zalaganju kustosa), ali osiguranje pravih uvjeta za njihov smještaj i čuvanje tek predstoji.

Razgledali smo i stalne muzejske izložbe (postave) u centralnoj muzejskoj zgradi : „Josip Broz Tito na Brijunima“ postavljenu 1984. godine koju krase 60 zastava zemalja čiji su predsjednici posjetili Tita i Brijune, „Iz sjećanja starog Austrijanca“ postavljenu 1993. godine koja govori o austrijancu Paulu Kupelweiseru koji je od malaričnih i makijom obraslih otoka napravio mondano ljetovalište i lječilište, te izložbu kopija fresaka i glagoljskih natpisa Istre i Kvarnera u gotičkoj crvi sv. Germana (iz 15. stoljeća). „Kuća za brodice“ (Boothouse) novi je interpretacijsko-edukacijski centar smješten u kuću koju je 1902. godine dao sagraditi Paul Kupelweiser. Kroz šest tematskih cjelina prikazana je povijest Brijuna, biljni i životinjski svijet, podmorje i važnost zaštite okoliša.

U projektu „Novo ruho Brijuna“ Javne ustanove Nacionalni park Brijuni, a u okviru Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014. -2020.“ sufinanciranog iz Europskog fonda za regionalni razvoj kulturno-povijesna baština otoka nije u središtu interesa. No, prema dostupnim informacijama projektom se predviđa i adaptacija pojedinih dijelova arhitekture koji će poslužiti kao prostori za postavljanje izložbi.

Stručni je nadzor 2018. godine obavljen u trima sasvim različitim muzejskim institucijama na području Istarske županije: jednom regionalnom, jednom gradskom i jednom u sastavu javne ustanove. Muzeji se razlikuju po osnivaču, vrsti i načinu financiranja. No, ono što je svima zajedničko jest savjestan, odgovoran i ponekad mukotrpan rad svih muzejskih djelatnika na očuvanju dijela nacionalne kulturne baštine koja im je povjerena na čuvanje, pa čak i tada kada su realni uvjeti za to daleko ispod predviđenih normi.

Osim stručnog nadzora odgovarala sam i na zamolbe kolega za stručnu pomoć (u okviru matičnosti) iz Spomen doma Dragutina Tadijanovića u Slavanskom Brodu, NP Brijuni i Muzeja triljskog kraja u Trilju.

Nataša Mataušić, matičarka za povijesne muzeje prve razine